

Feliratos köemlékek időmértékes verssorokkal

Várady Zoltán

Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

KIVONAT

A románkori *antiqua*, a korai gótikus, a gótikus *maiuscula* és a *humanista capitalis* betűs feliratokon olvashatunk időmértékes verseket hexameter és disztichon formában. Tanulmányomban ezeknek egy részét ismertetem és műfordítási próbálkozásaimat mutatom be.

Antik mitológiai elemeket, római naptár használatot csak *humanista* feliratokon láthatunk. Viszont *leoninusokkal* a sokszor formulákat tartalmazó *antiqua* betűs és korai gótikus románkori feliratokon találkozunk.

KULCSSZAVAK: románkori *antiqua*, korai gótikus, gótikus *maiuscula*, *humanista capitalis* betűk, időmértékes verses feliratok, hexameter, disztichon, *leoninus*.

Tanulmányomban az epigráfiai vizsgálataim során látószögembe került verses feliratok egy részének ismertetése mellett a latin időmértékes verseket illető műfordítási próbálkozásaimat szeretném bemutatni. A gyűjtemény nem teljes, a románkori időszak néhány felirata mellett a *humanista* feliratok közül egyelőre csak az egyházi háttérűekkel foglalkoztam. Jelen tanulmányt később egy összegző munka keretében egészíteném ki a most kimaradt verses feliratokkal. Ekkor említeném a korábban készült szövegfordításokat is.

A románkori *antiqua*, a korai gótikus, a gótikus *maiuscula* és a *humanista capitalis* betűket alkalmazó feliratokon olvashatunk időmértékes verseket, főként hexameter és disztichon formában. A gótikus *minuscula* betűs feliratokban ezekkel a versformákkal nem találkozunk. Jellemző, hogy Zrednai (Vitéz) János sírköve fedőlapjának korai *humanista capitalis* feliratá-

ban disztichonokat találunk, míg az oldallap gótikus *minuscula* feliratán nem alkalmaztak verses megoldást.

Ugyancsak megfigyelhető, hogy az antik mitológia ismeretére utaló szavakat, neveket csak humanista feliratok esetében olvashatunk, a románkori *antiqua* betűs és korai gótikus feliratok, bár néha antik versformákban íródtak, sokszor csak – igaz, az európai kultúrkörből átvett – formulákat tartalmaznak.

Fontos megemlíteni, hogy nem csak a kőfeliratoknál, hanem még az egymás alá írt sorok esetében sem esik egybe mindig a sorvég a hexameter vagy a pentameter végével. Itt valószínűleg helykihasználási szempontok játszottak szerepet. Garázda Péter római mintájú *tabula ansatá*ba vésett sírfeliratán vízszintes irányban nem volt mód a sorok teljes kiírására, viszont függőlegesen bőven volt hely a szöveg vésésére. A két disztichon így nyolc sorban kapott helyet.

Amint *tabula ansatá*val és antik mitológiai elemekkel csak humanista feliratokon találkozunk, úgy a római naptár szerinti időpont megjelölés is főleg ezekre jellemző.

Viszont érdekességként megemlítendő, hogy a humanista feliratok szövegében a *leoninus* nem volt divatos, ezekkel inkább a románkori feliratokon találkozhatunk. Hozzá kell tenni, hogy a románkori feliratok esetében más, esetleg külföldi feliratokról való szó szerinti átvételeket is olvashatunk. Tanulmányomban néhány példát mutatok be a fenti megállapítások illusztrálására, a verses feliratok, mint említettem, ennél bővebb körűek.

A románkori és korai gótikus feliratok¹

Az első kőanyagra vésett feliratokat a 11. századtól kezdődő román korszakban, a magyar államalapítást követően, az írásbeliség terjedésének idején alkották, de a ligatúrák, enklávék (egybeírt vagy egymásba írt betűk) és az egymás szárát keresztező betűk Európában divatos használata nem volt jellemző.

Ritka a csupán római eredetű *antiqua* betűket alkalmazó felirat, hiszen a képet néhány unciális (kerekded) betű is színesíti, de az *antiqua* dominanciája egyértelmű ebben a korszakban. Ennek a típusnak a példáit láthatjuk a zalavári kövek és kőtöredékek esetében, amelyek közül némelyik a környékről került elő. Az 1070-1080 körüli időre keltezett zalavári felirathoz² hasonló típus, a felirata első szaváról „Gaudeat-kő”-nek nevezett emlék került elő Budáról, de már a 13. század második feléből.³ Az eltelt idő és az unciális betűk ekkor már egyre gyakoribb használata ellenére románkori *antiqua* típust mutat.

1 Várady 1999, 71–84. A betűtípusok ismertetését és a téma bibliográfiáját tartalmazza.

2 Irodalmát ld. a 6. jegyzetben.

3 Irodalmát ld. a 7. jegyzetben.

A fenti típus mellett jelentkeznek az a korai gótikusnak meghatározható csoport, amelynek betűi között már több *unciális* forma is megjelenik. Az *antiqua* és *unciális* formakeveredés mértéke azonban nem mindig segíti elő a korszakhatárok biztosabb megvonását. Ennek oka jórészt a pontos dátumhoz köthető emlékek szinte teljes hiányában keresendő. Erre példa Apollinaris székesfehérvári sírlapja *antiqua* és *unciális* betűivel az 1200 körüli időből⁴, illetve a Vilmos kanonok néven említett személynek szintén a 13. század elejére keltezett sírköve Esztergomból.⁵

1. Küszöbkő (homlokpárkány) töredékei (románkori *antiqua*)⁶

Zalavár (Zala vármegye), 11. század első fele vagy 1070-1080 körül

Eredetileg a töredékek a zalavári romok ÉNy-i kapujánál voltak, majd Zalaapátiba kerültek. A nagyobb darab az uradalmi ispánlakásokba vezető lépcsőnél, a kisebb az apátsági pince lejárata felett került másodlagos felhasználásra. Az 1950-es években került Keszthelyre. Őrzési hely: Keszthely, Balatoni Múzeum

Anyaga finom szemcséjű fehérmárvány (a törésfelületnél vörös elszíneződéssel), mérete: baloldali (szintén kettétört) rész: 127 cm hosszú, jobboldali rész: 64 cm hosszú, együtt: 191 x 35 x 18 cm

A hármas szálból körsorosan kiképzett szalagfonattal díszített kögerenda felső síkja gondosan csiszolt felületű, ezen kb. 6,5-7 cm magasságú, szépen vésett *antiqua* típusú betűkből álló felirat olvasható:

QVERENS INVENTO PVLANS HIC GAVDET AP(ER)TO

Quaerens invento pulsans hic gaudet aperto.

Örvend az, ki kutat: rám lel, s nyílok, ha kopogtat.

4 Irodalmát ld. a 8. jegyzetben.

5 Irodalmát ld. a 10. jegyzetben.

6 Mittheilungen 1856, 15. „Querens invento pulsans” szöveggel.; Hpl. 1897. 211; Gerevich 1938, 79. t.; Bogyay 1941, 88–93; Entz 1964, 17–46., 111–112. (1. sz.), 10–13 kép; *ÁK-kat.* 1978. 69-70 (kat.sz.4. Tóth Melinda); Valter 1985, 17.; Tóth 1990, 149–150., 164., 8. és 20. kép; Bogyay 1992, 172–173. (a 11. század első felére keltezi); Várady 2003, 56., 58.; Suba 2021, 7–8., 1. kép; Havasi 2022, 129–133., 9–10. kép. Fotó: Forster Központ Fényképtár 59.667–59.670.

Rövidítésjel az utolsó szóban a *P* szárát az ív alatt kereszttező vízszintes vonal. Jellemző a *C* betű szögletes kiképzése és az *N* betű harántszárának helye, ez ugyanis az első szár tetejétől lejjebb, és a második szár aljától feljebb végződik.

A felirat Máté Evangéliuma 7. fejezete 7–8. sorának verses változata, amely talán a zalavári apátsági épület bejáratára vonatkoztatható.

2. Az ún. „Gaudeat-kő” (románkori *antiqua*)⁷

Buda, a 13. század második fele

Budáról kerülhetett elő, feltehetőleg Pestújhegy városházát díszíthette. Őrzési hely: BTM kiállítása (MNM ltsz.: 61.12.B.; gipszmásolata ltsz: 67.9.1.)

A szépen kidolgozott, nagyrészt *antiqua* betűiből két hexameteres sor olvasható ki, amelyek *leoninust* alkotnak, ezzel a versformával a zalavári küszöbkövön és az Apollinaris-sírkövön is találkozunk. A felirat a kövön 10 sorra bontva olvasható, nem véve figyelembe a versforma sorvégződéseit.

Felirata:

GAVDEAT / HIC SOSPEs / VENIENS / HVC CIVIS / ET OSPES / AC
VENI / AM LAPSI / CAPIANT / ET PRE / MIA IVSTI;

Gaudeat hic sospes veniens huc civis et hospes
ac veniam lapsi capiant et premia justii.

*Itt polgár, aki jön, s vendég épségnek örüljön:
Nyerje el irgalmát, aki vét, s a derék a jutalmát.*

A betűk közül csak az *E* és a *V* esetében látható az *antiqua* mellett az *unciális* használata, így a betűk alapján akár korábbi készülési időpontra is gyanakodhatnánk. Így azonban talán legkésőbbi románkori *antiqua* feliratunknak tekinthetjük.

A felirat összefügghet a budai Várhegyen IV. Béla király által alapított új település kialakulásával.

⁷ *MMűvt.* 1939, 199. o. kép, 624. (felirat szövege); Gerevich 1975, 240., 150. kép; Szende 2021, 228–229., Fig. 1. (photo: Rosta, József). Fotó: MNM Fényképtára MT 696

3. Apollinaris (Apolinaris) sírkőlapja (korai gótikus)⁸

Székesfehérvár (Fejér vármegye), 1200 körül

1806-ban a székesfehérvári királyi bazilikánál, a templom déli oldalánál Csalai Gulinger Gergely házépítésekor került elő, 1813-tól került a Nemzeti Múzeumba. Őrzési hely: Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum földszinti kőtára (Itsz.: 60.268.C.)

Anyaga tömött vörös mészkő, mérete: 62 x 170 x 9 cm

A vésővel levert oldalú sírkőlap segédvonalakkal előkészített háromsoros feliratot mutat, amely kb. 5 cm magas *antiqua* és *unciális* formákat alkalmazó korai gótikus típusú betűkből áll, minden sora egyenlő szárú kereszttel kezdődik:

+ AD · PATREM · PAVLV(M) · POSIT(VS) · ROGAT · APOLINARIS · /
 + QVIS · QVIS · ADES · QVI · MORTE · CADES · STA · P(ER)LEGE
 PLORA · / + SVM · QVOD · ERIS · QVOD · E{T}(S) · IPSE · FVI · PRO ·
 ME · PRECOR · ORA ·

Ad patrem Paulum positus rogat Apolinaris
 Quisquis ades qui morte cades sta, perlege, plora.
 Sum quod eris, quod es, ipse fui, pro me precor ora.

*Apolinaris kér, aki nyugszik Pál atya mellett:
 Bárki vagy, állj meg, sírj, olvasd, aki térsz a halálhoz:
 Az voltam, mi te vagy; s mi vagyok – leszel. Értem imádkozz!*

A felirat mindhárom sora egy-egy hexameter, az első kivételével *leoninusként* határozhatók meg.

A szóelválasztó jelek vésett háromszögformák, a rövidítés jelei a *paulum* szóban az *U* fölé vésett nyújtott Ω alakú jel, a *perlege* szóban a *P* hastáját keresztező vízszintes vonal, a *positus* szóban a betűk középvonalában vésett pontból kiinduló vessző, amely a *T* betű hastáját érinti. Az *S* betűk a többinél kisebbek, jellemző az *A* és *R* betűk számos variációja. A *C* betű szögletes formája, a *D* betű erős ívelésű szárhoz kapcsolódása, illetve *unciális* alakjának felbukkanása, az *O* és *Q* bal oldalán a körszeletet kimetsző függőleges vonal, az *R* harántszárának az ívhez nem kapcsolódó hullámos kiképzése, valamint az *L* vízszintes részének kidomborodása és az *M* alakítása egy *O* formához kapcsolódó fordított *S* alakkal a síremlék készítését Esztergom táján valószínűsítik.

8 Máthes 1827, 61.; Kolba 1962, 111–123., 48. ábra, XVIII. t. 1–2; Lővei 1980, 213., 5. jegyzet; Marosi 1984, 223., 88. jegyzet; Takács 1988, 127–128., jegyzetek; LAHU 1988, 160.; Varga–Lővei 1990–92, 118.; Lővei 1994, 602.; Várady 2003, 50–51., 58.; Mathes–Romhányi 2014, 147., Takács 2018, 39. (119. jegyzet).

H. Kolba Judit az esztergomi *Porta Speciosa* és Vilmos kanonok síremléke felirataival, a kalocsai kőfaragó emléktábla, a bulkeszi téglá és a nagyteremiai tábla betűivel rokonítja ezt a sírkőlapot. Megemlíti széles körű európai párhuzamait, amelyek még szöveg szerinti egyezéseket is mutatnak. A feliratban szereplő Paulus és Apollinaris esetében Kolba Judit az Esztergom környéki egyik premontrei monostor vezetőit, míg Takács Imre a székesfehérvári társaskáptalan tagjait tételezi fel, C. Tóth Norbert Apollinarist esztergomi kanonokként és nyitrai főesperesként szerepelteti⁹.

4. Vilmos kanonok (?) síremléke (korai gótikus)¹⁰

Esztergom (Komárom-Esztergom vármegye), 13. század eleje

1823-ban a Bakócz-kápolna eredeti alapozásából került elő. Nyolc darab töredékből álló kiegészített lap. Őrzési helye: a főszékesegyház kriptájának falához erősítve.

Anyaga vörös mészkő, a feliratos tükör méretei: 174 cm (kiegészítésekkel 176,5, eredetileg 180 cm lehetett) x 62 cm x 10 cm. A feliratot hordozó tükör 26 cm széles.

A felirat korai gótikus, *antiqua* és *unciális* betűket tartalmaz, átmenetet képez a gótikus maiusculáris írás felé (betűmagasság: 4,5-5 cm):

NOMINE · GVILELMI · SV(M) · FACTVS · TERRA · CIN(I)S · Q(VE) · /
 Q(V)I · Q(V)OD · ES · EXISTENS · TERRA · CINIS · Q(VE) · FVI · /
 ERGO · NOTANS · Q(V)ID · ERAM · Q(V)ID · SIM · MODO · TV · Q(VO)
 Q(VE) · Q(V)ID · SIS · / ET · Q(V)ID · ERIS · RELEVA · ME · PRECE ·
 Q(V)ISQ(V)IS · ADES

Nomine Guilelmi sum factus terra cinisque

qui, quod es, existens terra cinisque fui.

Ergo notans quid eram, quid sim, modo tu quoque quid sis

et quid eris, releva me prece, quisquis ades.

9 Kolba 1962, 117–122. nem jelzi a székesfehérvári eredetet; Takács 1988, 128. (27. jegyzet); C. Tóth 2019, 94., 143.

10 Máthes 1827, 60–61, Tab. IX. Lit. A; *Memoria* 1856, 57.; Ipolyi 1873, 185–186.; *Monumenta* 1874, 173.; Vernei–Kronberger 1939, 13.; Balogh 1955, 19.; Genthon 1959, 91.; Kolba 1962, 114., 118., XVIII. t. 3. kép; Horváth–Kelemen–Torma 1979, 106., 75. t. 3. kép; Marosi 1984, 36., 88. jegyzet. (Feloldása: NOMINE · GVILELMVS); Lóvei–Varga 1987, 340.; Takács 1988, 122–123., 130–131., 5. kép; Lóvei 1994, 602.; Várady 2003, 38–39., 59.; Mathes–Romhányi 2014, 144–147.; Takács 2017, 109.; Takács 2018, 37–39.; C. Tóth 2019, 205.; Marosi 2021, 18.

*Egykor Vilmos volt a nevem, s ím, föld s hamu lettem.
Ám ez a föld s hamu élt, úgy ahogyan te virulsz.
Gondold át, mi vagyok s voltam; te mi vagy s mi leszel majd,
bárki vagy is, ne felejts mondani értem imát.*

A szóelválasztó jelek a betűk középvonalában elhelyezkedő vésett pontok, rövidítés a *cinisque, quoque* szavakban a szóelválasztó pont alatt nyújtott vessző alakú jel, a *sum* szóban az *U* fölötti vízszintes vonal jelzi a nazális hangot. Az unciális és antiqua betűk cserélgetése, a *qui* és *quid* szavak abbrevióciójának megoldása a követ a *Porta Speciosa*-val rokonítja.

A korábbi szakirodalomban Ugrin Vilmos érsek síremlékeként szerepelt 1204-es évszámmal, ez esetben azonban a kegyeletsértő másodlagos felhasználás érthetetlen lenne. Így jelenleg a feliratban jelzett személyt Vilmos kanonokként határozzák meg, aki az esztergomi székeskáptalan tagja volt¹¹.

A humanista *capitalis* feliratok¹²

A humanista, másként reneszánsz *capitalis* kialakulása Itáliához kötődik, mind a korainak nevezett, mind pedig a klasszikus antik előképet követő formáját tekintve. A humanista *capitalis* német területen csak a 15. század végén és csak korlátozottan terjedt el, sokkal jellemzőbb ott az úgynevezett korai típus mellett a gótikus *minusculának* és származékainak továbbélése.

Magyarországon ezzel szemben az itáliai típusú humanista *capitalis* már nagyon korán, 1464-ben megjelenik Mátyás aranypecsétjén¹³, majd Vetési Albert 1467-es félpillérfőjén.¹⁴ Tanulmányomban több olyan egyházi személy síremléke szerepel, akiknek sírfeliratát ezzel a betűtípussal készítették.

11 Kolba 1962, 114.; Takács 1988, 123.; C. Tóth 2019, 205.

12 Várady 2002. a téma részletes elemzésével.

13 BTM K.gy.66.2036; MOL Pm.gy.105; *Kat.Schall.* 1982, 214. (Kat.Nr. 97: Bándi, Zsuzsanna) 1.a,b ábra; Hegedűs 2000, 60. (36. sz., Wehli Tünde)

14 Genthon 1959, 419.; Tóth 1963, 140.; *Kat.Schall.* 1982, 561. (Kat.-Nr. 628: Balogh, Jolán); *MK-kat.* 1983, 71. (608. kat. sz.); Koppány 1984, 184–186.; Mikó 2005, 209.

5. Kesztlöczy Mihály olvasókanonok vörösmárvány síremléke (humanista *capitalis*)¹⁵

Esztergom (Komárom–Esztergom vármegye), 1495 körül készült

Esztergomban talált töredékei 1764-ben kerültek elő a Szt. Adalbert-székesegyház északi részének bontásakor a Szt. Jeromos-kápolnából, amelyet a kanonok 1495 körül alapított. A Magyar Nemzeti Múzeum Esztergomi Vármúzeuma gyűjteményében. A töredékek méretei: 30x16x13,5; 15,5x13x14cm; 39x31x14 cm; 36x18x17 cm; 44x34x14 cm.

Humanista *capitalis* felirattöredékei Széless György olvasatában:

[STRIGONIENSIS · I]N[EST]LECTOR · POST · F]ATA · M[ICHAEL]
[QUI · TUMU]LVM[· VIVUS · FECIT · ET ·]EDICV[LAM]
[SCRIPTOR · RE]GIS · ERA[T · FALSIQUE · PERICULA · SAECLI]
[DIVERTI]T · VITA · T[UTIOR · ISTA · FUIT]
[ANNO SALUTIS M · C · C · C · C · ...]

Strigoniensis inest lector post fata Michael
qui tumulum vivus fecit et ediculum
Scriptor regis erat falsique pericula saecli
Divertit vita tutior ista fuit.
Anno salutis MCCCC...

*Sorsa Mihályt esztergomi lectorként ide zárta,
Kápolnát is emelt és eme sírt, mikor élt.
Udvari írnok volt, aki messze került e csalfa
Század véseit, így élete tiszta maradt.
Az üdvösség 14(9... évében)*

A G a Vetési-sírkövön láthatóhoz hasonló. Az M szélső szárai itt is befelé dőlnek. Az R harántszára ívelt és a szár közepéből indul, a betűív a harántszárhoz csatlakozik. Betűkapcsolás: az első töredék első sorában *ne*, a második töredék második sorában *di* és *cu*.

Kesztlöczy Mihály 1464 előtt bekerült a királyi kancelláriára, ahol rövid ideig jegyzőként dolgozott. 1467 és 1469 között váci őrkanonok, majd 1469/1470 fordulójától prépost. Innen 1482-ben lépett tovább az esztergomi káptalanba, ahol minden bizonnyal Váradi Péter, illetve annak testvére, Pál közbenjárására elnyerte a megüresedett olvasókanono-

15 Máthés 1827. 66–67.; Balogh 1955, 40.; Balogh 1966, 243.; Horváth–Kelemen–Torma 1979, 106.; Mikó 1986, 99., 109–110., 61. kép; Mikó 1988, 136–137., 141., 19–20. kép; *Pann.Reg.* 1994, 357–358. (Kat.sz. VII-29. Mikó Árpád); Mikó 2005, 220., 236.; Mathes–Romhányi 2014, 158–159.

ki stallumot. Javadalomviselésére és egyúttal életére az utolsó adatok 1496 őszéről maradtak fenn.¹⁶

6. Bakócz Bálint titeli és budai prépost sírkötöredéke (humanista *capitalis*)¹⁷

Buda, 1497 körül készült. Ismeretlen helyről ismeretlen időben került a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményébe. (Ltsz.: MNM 60.292.C. Fénykép negatív: K 2991, K 2979) Talán 1877 előtt, de legkésőbb 1889 előtt már a múzeumban volt. Az elhunyt valószínűleg az egykori óbudai prépostság templomában lehetett eltemetve.

Anyaga téglalap alakú szürke márványlap, mérete: 60x91x16 cm.

Domborított, redőzött köntösrészlet alatt két láb, mellette címerpajzs, egy kerék ötküllős részletéből kinövő, ágaskodó ló alakjával. A felirat mellett töredékes püspöksüveg látható. A sírkötöredék kopott, letöredezett, tízsoros verses felirat részleteit őrizte meg. A *tabula ansata*-ba foglalt, distichonokból álló felirat Ritoóókné Szalay Ágnes által kiegészítve:

[VALENT]INVS · ERAT · TE(M)PLI · PREPOSITVS · HVIVS ·/[CVIVS IN]
 HOC · TVMVLO · ME(M)BRA · SEPVLTIA IACENT ·/[INSIGNIS] PIETATE ·
 FVIT · PROBITATE · FIDEQVE ·/[CLARVS E]RAT · SANCTA · RELIGIONE ·
 PATRVM ·/[AVXERAT] ECCLESIAS · HVMILIS · DEVOTVS · ET · ISTO ·/
 [LARGIOR I]N · TERRIS · PRESVLE · NEMO · FVIT ·/[QVI BIS TRECE]
 NOS · ET · QVI(N)QVE · PEREGERAT · AN(N)OS ·/[POSTREM]O · AST ·
 ANIMAM · REDDIDIT · ILLE · DEO ·/[VALENTINVS DE ERD]EVD ·
 QVARTA · NOCTIS · VIGILIA · DIE · XIII · ME(N)SIS ·/[...OBIIT
 FRANCISCVS] P(RE)POSITVS · BVDE]NSIS · OB · FRAT[RIS PIE]TATEM
 EDIDIT · LXXXX[...]

Valentinus erat templi prepositus huius
 cuius in hoc tumulo membra sepulta iacent.
 Insignis pietate fuit probitate fideque
 clarus erat sancta religione patrum.
 Auxerat ecclesias humilis devotus et isto
 largior in terris presule nemo fuit.

¹⁶ C. Tóth 2015, 50.

¹⁷ Engel-Lóvei 1991, 48–49.; Pann.Reg. 1994, 353–354. (Kat. sz. VII-25. Mikó Árpád – Ritoóókné Szalay Ágnes); Ritoóókné 1994, 231–233.; Mikó 2005, 220., 221., 236.

Qui bis trecenos et quinque peregerat annos
 postremo ast animam reddidit ille deo.
 Valentinus de Erdeud quarta noctis vigilia die XIII mensis...obiit
 Franciscus prepositus Budensis ob fratris pietatem edidit ... LXXXX...

*Bálint volt eme szent helynek prépostja, s e sírban
 Tagjai nyugszanak itt eltemetése után.
 Istenfélelem és becsület s hűség kiemelte,
 Híre is elterjedt tartva atyái hitét.
 Jámbor alázattal bővített templomokat, s így
 Egy főpap sem akadt, nála ki többet adott.
 Kétszer harminc év meg öt esztendő, amit élt itt,
 Ám végül lelkét visszafogadta az Úr.*

*(Erdődi (Bálint elhunyt) a negyedik éjszakai vigilián a ... hónap 14.napján,
 (Ferenc) budai prépost testvéri kegyeletből állíttatta az (14)9... évben”*

Ligatúrák láthatók: *a te a templi, me a membra, te a pietate és probitate, ne a religione, te a pietatem* szavakban, míg enklávé az *ecclesias* szóban olvasható a cc esetében. Rövidítésjelek nyújtott Ω alakú jelek.

Bakócz Bálint Szatmári (Erdődi) Ferenc és Bakócz Tamás testvéreként ismert. Ritoókné Szalay Ágnes szerint 1459-től 1480-ig a források titeli prépostként említik, majd a családon belüli megegyezés révén budai prépost lett 1493 és 1496 között. Utódjaként Ferenc visszavéve a budai prépostságot, állíttathatta neki a síremléket.¹⁸

7. Garázda Péter költő sírköve (humanista *capitalis*)¹⁹

Esztergom (Komárom-Esztergom vármegye), 15. század vége.

Anyaga vörös mészkő, több töredék.

18 Ritoókné 1994, 232.

19 Máthes 1827, 22–23., Tab. VI. Lit. C; *Memoria* 1856, 27., 29., 134.; Nagy 1865, IV. k. 333.; Ábel 1883, 30–31.; Kollányi 1900, 113.; Barabás 1904, 437–443.; Gerecze 1906; Vernei-Kronberger 1939, 41., 23. t. a; Balogh 1955, 36., 40.; V. Kovács 1957, 59–60., 62.; Gerevich 1959, 313., 328.; Genthon 1959, 91. (1400-ra keltezi); Zolnay 1961, 201–228.; Balogh 1966, 299.; V. Kovács 1971, 33.; Balogh 1973, 208., 211.; Balogh 1974, 42.; Balogh 1975, 192.; Zádor 1970, 30.; Horváth–Kelemen–Torma 1979, 93., 97.; Mikó 1983, 49.; Mikó 1986, 99–100.; Várady 2003, 42–43., 63.; Mathes–Romhányi 2014, 70–71. Fotó: MNG-fényképtár 7146.

1821-ben a Szent István protomártír-templom és prépostság szentélyéből több töredékben került elő, jelenleg helyreállítva és kiegészítve látható. Őrzési hely: a főszékesegyház kriptájának falához erősítve.

A hat töredékből álló sírkő felső része címerpajzsos mező, ennek felső részén humanista *capitalis* felirat (kiegészítve):

[OBIIT · A]NNO · DOMI / [NI · M ·] CCCC...

Obiit Anno Domini MCCCC

Az évszám utolsó részét korábban 1507-re egészítették ki, de ez egyáltalán nem bizonyítható. A címerpajzsos mező alsó részén *tabula ansata* helyreállítva, *capitalis* felirata két disztichont alkot:

GERM[ANVS · IANI · PAT]RIV[M · QVI] / PRIM[VS · AD ·] HISTRVM /
DVXIT [· LAV]RIGERAS · / EX · H[ELICO]NE · DEAS / SVM · S[ITVS ·]
HOC · TVMVLO / PETRVS · [EX ·]STIRPE · GARASDA / ALTERA · [PIE]
RIDVM · GLORIA / IVRE · FVI

Germanus Jani patrium qui primus ad Histrum
duxit laurigeras ex Helicone deas.
Sum situs hoc tumulo Petrus ex stirpe Garasda
altera Pieridum gloria iure fui.

*Lásd, a babérkoszorús istennőket Heliconról
Janus, az én rokonom hozta Dunánkhöz előbb.
Engem rejt ez a sír, Pétert a Garázda-családból,
joggal a Pieridák második ékköveként.*

A szóelválasztó jelek vésett, ívelt oldalú háromszögek, rövidítés nincs, a *tumulo* szó utolsó két betűje enklávét alkot.

C. Tóth Norbert szerint a források alapján Garázda Péter a következő funkciókat töltötte be: pozsegi prépost és pécsi kanonok 1465 és 1490/92 között, közben nyitrai főesperes és esztergomi kanonok 1474-től, pécsi olvasókanonok esetleg 1473 és 83 között. 1490/92 után nincs hiteles adat arról, hogy még életben volt.²⁰

20 C. Tóth 2016, 11.

8. Wemeri Zsigmond kincstartó, választott zágrábi püspök sírköve (humanista *capitalis*)²¹

Buda, 1500 körül.

1972-ben került elő a középkori ferences templom területén, vegyes feltöltésből. Őrzési helye a BTM sírkőkiállítás (dongás pince), négy darabból összeállítva látható. (Ltsz.: 72.2.6.) Anyaga vörös mészkő, mérete 217 x 104 x 22,5 cm.

A kőlap felső kétharmadát 12 cm széles, lemezből és erős negyedpálcából álló keretelésű, mélyített tükör alkotja, benne domborművű ábra: kerek talpú, szalagkeretes, jobb haránt vágott, álló, reneszánsz címerpajzs. Felső mezejében jobbra ágaskodó egyszarvú, felette fedett korona, az alsó mezőben hatágú csillag. A pajzs két oldalán kígyózó szalagok.

A tükör felső részén háromsoros, vésett felirat. A lap alsó harmadában 13,5 cm széles, lemezből és szimából álló keretelésű, mélyített tükör, benne kilencsoros, vésett felirat. A felső tükörben 4,5 cm, az alsóban 3 cm betűnagysággal.

Felül:

OBIIIT A(NNO)D(OMINI)M - CCCCC • DIE VIII • MENSIS •
{E}(F)EBRVARII •

Obiit Anno Domini MCCCC die VIII mensis Februarii

Elhunyt az Úr 1500. évében február hónap 9.napján

Alul:

MOLE • SIGI • SMVNDVS • IACEO SVB • MA^RMORIS • HVIVS •
WEM^FRIAE LVCTVS • CORDOLIVMQ(VE) DOMVS • THEZAVRVM •
TENVI • REGIS • DVM • VITA • MANEBAT • ZAGRABIA(E) • {A}E{I}
(L)ECTVS PRESVL • IN AEDE • FVI • ANTE • SED OCCVBVI • Q(VAM)
• TRADITA SACR{M}^A • FVISSE^T • MITRA DECVS • CAPI^{TI} • P^ONTIF
ICA{IT}(L)E (!) • MEO

Mole Sigismundus iaceo sub marmoris huius
Wemeriae luctus cordoliumque domus.

21 Altmann 1973, 82., 87.; 7. kép; *Múzsák* 1973, 3. sz. 47.; Kubinyi–Altmann 1975, 137.; Kollányi 1978, 15.; Nagybákay 1978, 124., 125.; Mikó 1983, 51.; Solymosi 1984, 230. (125. jegyzet); Solymosi 1985, 418. (18. jegyzet); Kubinyi 1986, 47.: 1500; Mikó 1986, 99.; Varga–Lővei 1990–92, 165. (129. jegyzet), 166. (149. jegyzet); Lővei 1991, 20.; Lővei 1993, 256., 10. kép; Altmann 1994, 147., 9. kép; Lővei 1995, 248.; Lővei 1995a 15.; Kubinyi 1996; Kubinyi 1999, 161., 168.; Soós 1999, 52. (100. jegyzet); Altmann–Lővei 2004, 16–17., 33.; Mikó 2007, 1201.

Thezaurum tenui regis dum vita manebat
 Zagrabiae electus presul in aede fui
 ante sed occubui quam tradita sacra fuisset
 mitra decus capiti pontificale meo.

*Nyugszom e márvány súlya alatt, Zsigmond, ki miatt most
 Gyászt és fájdalmat érez a Vémeri-ház.
 Élőként a király úr kincstartója lehettem,
 S Zágráb testülete püspöki posztra emelt.
 Ám elvitt a halál, mielőtt szent mitra övezte
 Volna a fürtjeimet főpapi éke gyanánt.*

Egyes betűk különleges kialakításúak, így a *H* kétszer is a mai *H* és *K* egymásra írott alakjából áll, az *S*-t egy alkalommal függőleges vonallal áthúzták, egy esetben a *D*-t egymásra írott *P* és *D* alkotja. Néhol elhagyták a szóelválasztó jelet, a kötőszavakat és a prepozíciókat a következő szóval egybeírták, a *FVISSET* szót viszont két részre vágták, a *SIGISMVNDVS* szó két része közé pedig még szóelválasztó jelet is tettek. Gondatlan faragásra utaló jelek is vannak: több helyen egy vagy több kihagyott betűt utólag toldottak felülről be, így a *MARMORIS R*-jét, a *WEMERIAE E*-jét, a *SACRMA A*-ját, a *FVISSET T*-jét, valamint a *CAPITI • PONTIF TI* és *PO* szótagait, az *AELECTVS*-ben *L* helyett *I* szerepel, a *PONTIFICALE* szóban *L* helyett elhelyeztek egy felesleges *I*-t és *T*-t, és a *TE* ligatúrában a *T* felső szára alulra került. A *FEBRUARII F*-je helyén tévesen *E* áll. Ligatúrák: *IMA*, *TE*. A *QVE* és *QVAM* szócskát a *Q* után *z* alakú jellel rövidítették, az egyik helyen Ω formájú jel is szerepel felette. A szóelválasztók alul hosszú nyúlvánnyal megtoldott, kis *y*-hoz hasonló jelek.

Rövidített szavak: *A[nno] D[omini]*, *cordoliumque* és *que*.

Mint a sírfelirat mutatja, Wemeri (Vémeri) Zsigmond királyi kincstartó volt, majd a zágrábi káptalan püspökké választotta. Helyét azonban halála miatt már nem foglalhatta el.²²

Külön csoportot képeznek a **korai humanista capitalis** néven említett feliratok. A szakirodalomban korainak nevezett, gótikus reminiscenciákat hordozó formát a 15. század közepéig Európában átmeneti írásként használták.²³

Hazánkban Mátyás 1472-es magyar-cseh királyi kisebb titkos pecsétjén²⁴ tűnik elénk a korai humanista *capitalis*, ugyanabban az évben, amikor Vitéz János esztergomi érsek elhunyt, később az érsek sírjának figurális fedőlapját is ezzel a betűtípussal jelölték.

A betűtípus a 16. század első felében széles körben terjedt el Magyarországon, tehát az európai időhatárt jelentő 1520-as évek után is kedvelt forma volt.²⁵

22 Kubinyi 1996, 97–107.

23 Kloos 1980, 153–154.; Kubinyi 1986, 55.; Lővei 1989, 171.

24 BTM K.gy. 66. 2041; MNL OL, Dl. 17337; Kumorovitz 1932, 12., 12. ábra.

25 Vernei-Kronberger 1939, 37.; Kloos 1980, 153–154.; Kubinyi 1986, 55.; Lővei 1989, 171.

Míg a humanista *capitalis* tiszta formájának esetében közvetlen itáliai hatással lehet számolni, a korainak nevezett, jól elkülöníthető típusnál az Alpokon túli területek közvetítése tűnik valószínűbbnek.

9. Zrednai (Vitéz) János érsek síremlékének fedőlapja (korai humanista *capitalis*)²⁶

Esztergom (Komárom-Esztergom vármegye).

1472 után készült.

Az esztergomi székesegyház romjaiból került elő. Őrzési hely: jelenleg a főszékesegyház kriptájának falához erősítve látható.

Anyaga vörös mészkő, méretei: 238 x 115 x 28 cm.

A megmintázás az öltözetet tekintve sematikusabb, mint Szécsi Dénes érseké, gótikus vonásokkal, de az arc portrészterű, realiztikus. A körirat itt is mondatszalogokon található, szokatlan módon a lábnál levő családi címer heraldikai bal oldalától indul, az *obyt* szóig két disztichonból áll. A felirat ún. korai humanista *capitalis* formájú, domborított, kívülről olvasható:

IMMORTALE · / DECVS · S[VI · GENERI]S · ET · OMNIS · GLORIA ·
DOCTRINE · RELIGIONIS · HONOR / · IOHANES · IACET · HIC · PAT-
RIE · PATER · / OPTIMVS · ILLIE · CVI · CAPVT · ORNABAT · STRIGO-
NIENSIS · APEX · OBYT · SEXTO · IDVS / AVGVSTI · ANNO

Immortale decus s(ui generi)s et omnis
gloria doctrine religionis honor.
Johannes iacet hic patrie pater optimus ille
cui caput ornabat Strigoniensis apex.

*(Nemzetsége) örök dísze, s csak övé a dicsőség,
mit tudományban elért, míg hite rangot adott.
János fekszik emitt lent, mint haza atyja a legjobb,
Esztergom süvegét ő ki viselte fején.*

26 Széless 1765; Máthes 1827, 64., 101–102 § VII. t. A-B-C; Török 1859, 118.; Ipolyi 1873, 194.; Bárczy 1893, 435.; Gerecze 1898, 71.; *MMűvt.* 1939, 465.; Vernei-Kronberger 1939, 37., 2. t. c, 17. t.; Balogh 1955, 17., 27. jegyzet, 18. kép; Dercsényi–Zolnay 1956, 54–55. kép; Zolnay 1960, 61.; Horváth–Kelemen–Torma 1979, 106., 75. t. 4. kép; *Kat.Schall.* 1982, 139–140. képpel (Kat.Nr. 12.a Horváth, István); Várady 2003, 41–42., 64.; Mikó 2005, 211.; Marosi 2008, 119.; Mathes–Romhányi 2014, 152–153. Fotó: MNG-Fényképtára 7725.

Szóelválasztó jelek: rombuszok, amelyeknek felfelé balra és lefelé jobbra kanyarodó nyúlványai vannak. Jellemző, hogy az *A*, *D*, *E* és *G* betűk a gótikus *maiuscula* írás unciális formáit vették át. Az eredeti sírkő a keresztes-címeres, *minuscula* feliratos oldallap lehetett.

A verses felirat első sora kérdéses, olyan ritmikai hibákat tartalmaz, amely egy igényes sírkő esetében nem volna megengedhető, így feltehetőleg a szöveg kiegészítése hibás.

Vitéz (helyesebben a mai szakirodalomban elfogadott név szerint: Zrednai) János 1445 és 1465 között váradi püspök, majd haláláig, 1472-ig esztergomi érsek. 1453–1457 között királyi titkos kancellár, 1464–1472 között fő-és titkos kancellár, közben 1468-tól a pannonthalmi, 1470-től a pécsváradi apátság *commendator*.²⁷

1500 után jelentkezik erőteljesebben a **bővebb ligatúra- és enklávé-használat**, s szintén divatban marad a már jelzett korszakhatárig. Thurzó Zsigmond nagyváradi 1512-es, valamint a Semjén-testvérek nagykapornaki 1540 körüli sírkőfelirata ékesen példázza ezt a típust.

Később azonban úgy tűnik, a központi hatás érvényesül, s a tiszta humanista *capitalis* válik inkább uralkodóvá.

10. Thurzó Zsigmond sírköve (bőséges ligatúra- és enklávé használatú humanista *capitalis*)²⁸

Nagyvárad (Bihar vármegye, ma: Oradea, Románia), 1512.

Az 1883-as ásatáson találta Rómer Flóris, a várbeli székesegyház feltárása során 3 méter mélységből került elő. Eredetileg a feliratban írt kápolnában lehetett, majd másodlagosan a déli pillérsor nyugatról első pillére mellé került lefelé fordítva más kövekkel együtt. A püspöki palota lépcsőházába, majd a barokk székesegyház sekrestye oldali bejárati csarnokának falába került. Őrzési hely: a székesegyház előcsarnoka

Anyaga homokkő, mérete: 176 x 87 cm (eredetileg 179 x 88 x 20-24 cm volt Rómer Flóris szerint).

Felirata:

{I}SIGIS(MVNDVS) · THVRZO · ANTIS(TES) · WARAD(IIENSIS)/ DE ·
SE · AD · LEC(TOREM) · /HVIVS · THVRZO · LOCI · PRINCEPS ·
AVTHOR · QVE · SACELLI · / DORMIO · DV(M) · TOTO · PERSON{H}

27 C. Tóth 2017, 24., 108., 199.

28 Bunyitay 1884, 112–113.; Bunyitay 1886, 894.; Csergheő–Csoma 1890, 69–74, 72. oldalon rajz; Vernei-Kronberger 1939, 44., 73.; *M. Művt.* II. 1939, 577.; Balogh 1943, 63., 84., 201., 280–281., 71. kép; Gerevich 1959, 317.; Balogh 1966, I. k. 298.; Nagybakay 1978, 113., 125.; *Kat. Schall.* 1982, 100., 677., 690. (Kat.Nr. 840i Balogh, Jolán); Balogh 1982, I. k. 34., 91. kép, II. k. 59., 283., 284–285.; *MK-kat.* 1983, 79. (Kat. sz. 718.); Mikó 1983, 55., 62., 63.; Balogh 1985, 225.; Mikó 1986, 101., 70. kép; Mikó 1989, 104.; Lóvei 1989, 186–187. (teljes körű szakirodalommal).

ET · ORBE · TVBA · / PARCE · MEVM · QVIS · QVIS · LEGIS HEC · EP(I-
TAP)HIA · SOMNV(M) · / RVPERE (RVMPERE) NA(M) NV(ME)RVS TV
QVO(QVE) NO(STE)R · ERIS · / MDXII · PRI(DIE) · NO(NAS) SEP-
(TEMBRES) · FATIS · CO(N)CESS(IT) · / VI · IDVS · TVMVLATVS · EST

Sigismundus Thurzo antistes Waradiensis de se ad lectorem

Huius Thurzo loci princeps authorque sacelli
dormio dum toto personet orbe tuba.

Parce meum quisquis legis hec epitaphia somnum
rumpere nam numerus tu quoque noster eris.

MDXII pridie nonas Septembres fatis concessit VI idus tumulatus est.

Thurzó Zsigmond váradi püspök magáról az olvasónak:

*ennek a helynek vezetője, a kápolna alkotója, Thurzó alszom itt,
míg az egész világon átzeng majd a harsona. Bárki, aki olvasod
ezt a sírfeliratot, álmomat meg ne zavarj, hiszen te is közénk kerülsz majd.
1512. szeptember Nonae-ja előtti napon távozott az élők sorából,
(szeptember 4.) Idus előtti 6. napon temették el (szeptember 8.)*

A verses rész műfordítása:

*Itt pihenek: Thurzó püspök, szentélyalapító,
Míg átzeng az egész földön a harsonaszó.
Bárki vagy is te, ki most sírversemet olvasod, álmom
Háborgatni ne merd, hisz sorainkba kerülsz.*

Az elválasztó jelek kis háromszögek, az első hét sorban a betűk középvonalában vannak, az utolsóban alul. A 6. sorban négy szót elválasztó jel vagy szóköz nélkül egybeírtak.

A rövidítések vízszintes vonalak a szavak felett, amelyek lehetnek nazális rövidítések, de jelezhetnek szórövidítéseket is (szavak végének, szóközi betűcsoportoknak elhagyása). A *quoque* szó rövidítése a betűk felső vonalába írt kis *o*-val és 3-as alakú jellel történt. A második sorban a *lec E*-jének felső oldalszára hiányzik, a kőfaragó nem faragta ki, épp így hiányzik a *rumpere* szó nazális rövidítésjele. Fölösleges viszont az első szó I betűje, valamint a *personhet* szó H betűje.

Ligatúrák: *Th* a Thurzó névben, *he* a *hec*, *uth* az *author*, *ht* a *personhet*, *lli* a *sacelli* és *ti* a *fatis* szóban.

Enklávék: *vi* és *vs* a *huius* szóban, *vr*, *zo* a *Thurzo* névben, *oc* a *loci*, *ri*, *ce* a *princeps*, *ho* az *author* szóban, *qv* a *qve* kötőszóban, *ce* a *sacelli*, *or*, *mi* a *dormio*, *ot* a *toto*, *rs*, *on* és *he* a *personhet* szóban. Ezen kívül *ce* a *parce*, *me*, *um* a *meum*, *qu* és *qui* a *quis quis* szóban, *gi* a *legis*, *hi* az *epitaphia*, *om* a *somnum*, *pe* a *rumpere* szóban, valamint *qv* a *qvoqve*, *co* és *ce* a *concessit*, *du* az *idus* szóban.

Thurzó Zsigmond 1501-ben királyi titkár, szerémi püspök, 1501-1503 fehérvári prépost, 1503-tól nyitrai, 1504-től erdélyi, 1505-től haláláig, 1512-ig váradai püspök.²⁹

11. Semjén Antal apát sírköve (bőséges ligatúra- és enklávéhasznátú humanista *capitalis*)³⁰

Nagykapornak (Zala vármegye), 1540 körül

Az egykori bencés apátság templomából került elő. Őrzési hely: apátsági templom sekrestyéje

Anyaga vörös mészkő.

A reneszánsz stílusú sírkő tulajdonosára csak a címerpajzsban feltüntetett mitra utal, az utolsó harmad keretelt táblája tartalmazza a három disztichont alkotó, humanista *capitalis* betűkből álló feliratot:

SISTE · GRADV(M) · FR(ATER)NOS · NOSCE · VIATOR · AMORES ·
/ HIC F(RATE)RNA · SIM(V)L · CORPORA · IV(N)CTA CVBA(N)T · /
SECVLA · LEDEOS · TACEA(N)T · IA(M) · PRI(S)CA · LACO(N)AS · /
NV(M)Q(VAM) · SIC GE(M)INV(M) · CASTORA · F(RATE)R · AMAT · /
AD · F(RAT)RIS · PE(T)RI · TVMVLV(M) · SE · ANTONIVS · AB(B)AS · /
CO(N)SV(M)PSIT · LACRY(MI)S · MYSTICA · SAC(R)A · FERE(N)S

Siste gradum, fraternos nosce viator amores,
hic fraterna simul corpora iuncta cubant.
Secula Ledeos taceant iam prisca Laconas,
nunquam sic geminum Castora frater amat.
Ad fratris Petri tumulum se Antonius abbas
consumpsit lacrimis mystica sacra ferens.

*Állj meg, utas, láss szép példát testvérszeretetből,
két testvér pora itt összevegyítve pihen.*

29 C. Tóth 2017, 63., 86., 98., 112., 137., 195.

30 Bogyay 1928, 153–161., 154. (képpel); Nagyfalusy 1941–42, 103., 118–119. (képpel); Genthon 1959, 216.; Nagybakay 1978, 125.; *Kat.Schall.* 1982, 686. (Kat-Nr. 840b: Balogh, Jolán); *MK-kat.* 1983, 78. (711. kat. sz.); Mikó 1983, 51.; Koppány 1984, 216. (1541 utánra keltezi); Mikó 1986, 101., 52. jegyzet, 69. kép. (1526–30 közöttre keltezi); Hervay 2001, 496. (1524–1546. között volt kapornaki apát Semjéni Antal); Várady 2003, 44–45., 64. Fotó: Forster Központ Fényképtár 118 968; MNG Fényképtár 7632.

Ősi idők! egy szót se a spártai Léda-fiakról!
 Bátyját így Castor úgyse szerette soha!
 Míg élt Antal apát, Péter sírján zokogott csak,
 s szent önmérszettel hozta meg áldozatát.

A rövidítésjelek a betűk fölötti vésett vízszintes vonalak közepükön félkörrel, bőségesen találkozunk enklávával: *gradum* szóban *gr* és *du*, *fraternos*: *no*, *nosce*: *no* és *ce*, *viator*: *vi* és *to*, *corpora*: *co* és *or*, *ledeos*: *de*, *taceant*: *ce*, *prisca*: *ca*, *Antonius*: *on* és *us*, *lacrymis*: *cr*, *sacra*: *ca*. Kicsinyített betű a *Castor* szóban az *S*, akárcsak a *ferens* esetében. Ligatúra a *secula* szó *la* betűkapcsolása. A *nunquam* szó végének rövidítése a *Q* nyúlványát keresztvező vésett vonalkával történt. A szóelválasztás jelei vésett ék alakú, illetve különböző szögben álló *s* eltérő formájú háromnyúlványú formák.

Semjén Antal nagykapornaki apát, testvére, Péter újudvari plébános volt. A sírfeliratban megjelenik az antik mitológia ismeretére való utalás.³¹ ■

Bibliográfia

- Ábel 1883.** Ábel, Jenő: Petrus Garazda, ein ungarischer Humanist des XV. Jahrhunderts. *Ungarische Revue*, 3. (1883) 21–31.
- ÁK-kat. 1978.** Tóth Melinda – Marosi Ernő (szerk.): *Árpád-kori kőfaragványok*. Kiállítási katalógus. (A Székesfehérvári István Király Múzeum Közleményei, D sorozat 121.) MTA Művészettörténeti Kutatócsoport – István Király Múzeum, Budapest–Székesfehérvár, 1978.
- Altmann 1973.** Altmann Júlia: Előzetes jelentés a budavári ferences templom kutatásáról. *Archaeológiai Értesítő*, 100. (1973) 82–87.
- Altmann 1994.** Altmann Júlia: Az óbudai és a budavári ferences templom és kolostor kutatásai. In Haris Andrea (szerk.): *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon*. Tanulmányok. (Művészettörténet–Műemlékvédelem 7.) Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest, 1994. 137–152.
- Altmann–Lővei 2004.** Altmann Júlia – Lővei Pál: Leletegyüttesek a budavári ferences templomból. *Budapest Régiségei*, 38. (2004) 11–34.
- Balogh 1943.** Balogh Jolán: *Az erdélyi renaissance*. Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1943.
- Balogh 1955.** Balogh Jolán: *Az esztergomi Bakócz-kápolna*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1955.

³¹ Mikó 2005, 222.

- Balogh 1966.** Balogh Jolán: *A művészet Mátyás király udvarában*, I–II. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.
- Balogh 1973.** Balogh Jolán: A reneszánsz kor művészete. In Dercsényi Dezső – Zádor Anna (szerk.): *A magyarországi művészet története*. Corvina, Budapest, 1973⁵. 191–256.
- Balogh 1974.** Balogh Jolán: *Későrenaissance kőfaragó műhelyek I.* (Ars Hungarica 2.) MTA Művészettörténeti Kutatócsoport, Budapest, 1974. 27–58.
- Balogh 1975.** Balogh, Jolán: *Die Anfänge der Renaissance in Ungarn, Mathias Corvinus und die Kunst*. Akademische Druck- und Verlagsanstalt, Graz, 1975.
- Balogh 1982.** Balogh Jolán: *Varadinum – Várad vára*. (Művészettörténeti Füzetek 13/1–2.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.
- Balogh 1985.** Balogh Jolán: *Mátyás király és a művészet*. Magvető Kiadó, Budapest, 1985.
- Barabás 1904.** Barabás Miklós: *Művelődéstörténeti adatok (1497–1564)*. (Történelmi Tár.) Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1904. 437–443.
- Bogyay 1938.** Bogyay Tamás: *A kapornaki egykori bencés apátság XII. századi bazilikája*. Történetírás, Budapest, 1938. 153–161.
- Bogyay 1941.** Bogyay Tamás: Szt. István korabeli oltártöredékek Zalavárról a Vas megyei múzeumban. *Dunántúli Szemle*, 8. (1941) 88–93.
- Bogyay 1992.** Bogyay Tamás: Történeti forrás- és művészettörténeti stíluskritika Zalavár körül (Megjegyzések Tóth Sándor „A keszthelyi Balatoni Múzeum középkori kőtára” című tanulmányához). *Zalai Múzeum*, 4. (1992) 169–177.
- Bunyitay 1884.** Bunyitay Vince: *A váradi püspökség története alapításától a jelen korig*. III. k. Nagyvárad püspökség, Nagyvárad, 1884.
- Bunyitay 1886.** Bunyitay Vince: A menyői keresztút és a reneszánsz Szilágy megyében. *Századok*, XX. (1886) 886–895.
- BTM K.gy.** Budapesti Történeti Múzeum, Kumorovitz L. Bernát pecsétmásolati gyűjteménye
- BTM Mátyás-kat. 2008.** Farbaky Péter – Spekner Enikő – Szende Katalin – Végh András (szerk.): *Hunyadi Mátyás a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490*. Kiállítási katalógus. Budapesti Történeti Múzeum, Budapest, 2008.
- C. Tóth 2015.** C. Tóth Norbert: *Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. I. rész. A kano-noki testület és az egyetemjárás*. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquir-endam 7.) Magyar Tudományos Akadémia Támogatott Kutatócsoportok Irodája, Budapest, 2015. 43–51.
- C. Tóth 2016.** C. Tóth Norbert: Garázda Péter – Egy javadalomhalmozó egyházi mint poli-tikai áldozat? *Magyar Könyvszemle*, 132. (2016) 1–13.
- C. Tóth 2017.** C. Tóth Norbert: *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig*. Győri Egyházmegyei Levéltár, Győr, 2017.
- C. Tóth 2019.** C. Tóth Norbert: *Az esztergomi székes- és társaskáptalanok archontológiája 1100–1543*. Magyar Tudományos Akadémia Medievalisztikai Kutatócsoportja, Buda-pest, 2019.

- Entz–Gerő 1958.** Entz Géza – Gerő László: *A Balaton környék műemlékei*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1958.
- Csergheő–Csoma 1890.** Csergheő, Géza – Csoma, József: *Alte Grabdenkmäler aus Ungarn. Beitrag zur Kunst- und Kulturgeschichte*. Kilian, Budapest, 1890.
- Dercsényi–Zolnay 1956.** Dercsényi Dezső – Zolnay László: *Esztergom*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1956.
- Engel–Lövei 1991.** Engel Pál – Lövei Pál: A gerecsei vörösmárvány használata Zágrábban és környékén a középkorban. In Takács Imre – Buzási Enikő – Jávor Anna – Mikó Árpád (szerk.): *Művészettörténeti tanulmányok Mojzer Miklós hatvanadik születésnapjára, Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve*, Budapest, 1991. 47–51.
- Entz 1964.** Entz, Géza: Un chantier du XIe 113 siècle à Zalavár. *Bulletin du Musée National Hongrois des Beaux-Arts*, 24. (1964) 17–46.; 109–124.
- Forster Központ Fotótár.** A volt Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ, Budapest (korábban OMF, OMVH, KÖH) fotótára
- Genthon 1959.** Genthon István: *Magyarország művészeti emlékei I. Dunántúl*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1959.
- Gerecze 1898.** Gerecze Péter: Szobrászati emlékek Magyarországon különös tekintettel az Ezredéves Történelmi Kiállítás szobrászati részére. In Matlekovits Sándor (szerk.): *Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves orsz. kiállítás eredménye*. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1898. 413–496. (különlenyomat Matlekovits: „Magyarország az ezredik évben” című kiállítási főjelentés V. kötetéből)
- Gerecze 1906.** Gerecze Péter: *A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma*. (Magyarország műemlékei II.) Hornyánszky Viktor császári és királyi udvari könyvnyomdája, Budapest, 1906.
- Gerevich 1938.** Gerevich Tibor: *Magyarország románkori emlékei*. (Magyarország művészeti emlékei I.) Műemlékek Országos Bizottsága, Budapest, 1938.
- Gerevich 1959.** Gerevich, László: Johannes Florentinus und die pannonische Renaissance. *Acta Hungariae Artium*, 6. (1959) 3–4. sz. 309–338.
- Gerevich 1975.** Gerevich László: Budapest művészete az Árpád-korban. In Gerevich László (főszerk.): *Budapest története. I.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 351–401.
- Havasi 2022.** Havasi Krisztina: A 11. századi zalavári márványfaragványokról. *Ars Hungarica*, 48. (2022) 129–133.
- Hpl. 1897.** H(am)p(el) (József): Az aracsi dombormű. *Archaeológiai Értesítő* 17. (1897) 204–212.
- Hegedűs 2000.** Hegedűs András (szerk.): *Megpecsételt történelem. Középkori pecsétek Esztergomból*. Kiállítási katalógus. Keresztény Múzeum. Prímási Levéltár, Esztergom, 2000.
- Hervay 2001.** Hervay F. Levente: A bencések és apátságai története a középkori Magyarországon. Történeti Katalógus. In Takács Imre (szerk.): *Paradisum plantavit*. Pannonhalmi bencés főapátság, Pannonhalma, 2001. 461–547.

- Horváth–Kelemen–Torma 1979.** Horváth István – H. Kelemen Márta – Torma István: *Komárom megye régészeti topográfiája 1. Esztergom és a dorogi járás.* (Magyarország Régészeti Topográfiája 5.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
- Ipolyi 1873.** Ipolyi Arnold: A középkori szobrászat emlékei Magyarországon. In Ipolyi Arnold: *Kisebb munkái* I. Ráth Mór, Budapest, 1873. 63–218.
- Kat.Schall. 1982.** Gottfried Stangler et al. (red.): *Matthias Corvinus und die Renaissance in Ungarn 1458–1541. Schallaburg '82.* (Katalog der Niederösterreichischen Landesmuseums, Neue Folge Nr. 118) Amt der der Niederösterreichischen Landesmuseums, Wien, 1982.
- Kloos 1980.** Kloos, Rudolf M.: *Einführung in die Epigraphik des Mittelalters und der frühen Neuzeit.* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmsadt, 1980.
- Kolba 1962.** H. Kolba Judit: Románkori feliratos sírkőlap. *Folia Archaeologica*, 14. (1962) 111–123.
- Kollányi 1900.** Kollányi Ferenc: *Esztergomi kanonokok 1100–1900.* Esztergomi Főszékes-egyházi Káptalan, Esztergom, 1900.
- Kollányi 1978.** Kollányi Béla: Az újjáépített Várszínház, Budapest. *Magyar Építőművészet*, 69. (1978) 5. sz. 14–19.
- Koppány 1984.** Koppány Tibor: A Közép-Dunántúl reneszánsz építészet. *Ars Hungarica*, 12. (1984) 183–232.
- Kubinyi 1986.** Kubinyi András: Epigráfia. In Kállay István (szerk.): *A történelem segédtdományai.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest, 1986. 43–60.
- Kubinyi 1996.** Kubinyi András: Hivatalnok-karrier a XV század végén: Vémeri Zsigmond királyi kincstartó, zágrábi püspök. *Magyar Egyháztörténeti Évkönyv*, 2. (1996) 97–107.
- Kubinyi 1999.** Kubinyi András: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon. Hivatalnokkarrier a XV század végén: Vémeri Zsigmond királyi kincstartó, zágrábi püspök.* (Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség Könyvek 22.) Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1999. 161–170.
- Kubinyi–Altmann 1975.** Kubinyi, András – Altmann, Júlia: Nepoznati zagrebački biskup: Sigismund Vémeri (1500). Bogoslavska Smotra. *Ephemerides Theologicae Zagrabien-ses*, 45. (1975) 127–138.
- Kumorovitz 1932.** Kumorovitz L. Bernát: Mátyás király pecsétjei. *Turul*, 46. (1932) 5–19.
- LAHU 1988.** Feld István – Horler Miklós – Koppány Tibor – Lővei Pál – Szekér György (szerk.): *Lapidarium Hungaricum. Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye 1. Általános helyzetkép.* Országos Műemléki Felügyelőség, Budapest, 1988.
- Lővei 1980.** Lővei, Pál: The Sepulchral Monument of Saint Margaret of the Árpád Dynasty. *Acta Historiae Artium*, 26. (1980) 175–221.
- Lővei 1989.** Lővei Pál: Sírkövek, sírkőtöredékek. In Kerny Terézia (szerk.): *Váradai kőtöredékek.* Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportja, Budapest, 1989. 169–174., 177–189.

- Lővei 1991.** Lővei Pál: A zágrábi székesegyház monográfiájáról. PAVILON 6. Szolorg Kiadó, Budapest, 1991. 14–22.
- Lővei 1993.** Lővei Pál: Ana Deanović, Zeljka Čorak, Zagrebačka katedrale. Zagreb 1988. [ism.] *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, 36. (1993) 250–259.
- Lővei 1994.** Lővei Pál: Síremlékek. In Kristó Gyula – Engel Pál – Makk Ferenc (szerk.): *Korai magyar történeti lexikon* (9–14. század). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994. 601–602.
- Lővei 1995.** Lővei Pál: A középkori Magyarország síremlékei – kutatási helyzetkép. *Ars Hungarica*, 23. (1995) 243–252.
- Lővei 1995a.** Lővei Pál: Püspökök vonulása. A zágrábi egyházmegye jubileumi kiállítása. *Új Művészet*, 6. (1995) 9. sz. 12–17.
- Lővei-Varga 1987.** Lővei Pál – Varga Lívია: Síremlékek. In *MMTÖ I.* 334–346., 459–466., 587–593., 694–701., 820–821., 834–835., 848–849., 863–864. (II. képek.)
- Marosi 1984.** Marosi Ernő: *Die Anfänge der Gotik in Ungarn. Esztergom in der Kunst des 12.–13. Jahrhunderts.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.
- Marosi 1994.** Marosi Ernő: Esztergomi stílusrétegek 1200 körül. In *Pann.Reg.* 1994. 154–158.
- Marosi 2008.** Marosi Ernő: Mátyás, a középkori ember. Gótika és reneszánsz. In *BTM Mátyás-kat.* 2008. 113–127.
- Marosi 2021.** Marosi Ernő: Az ország közepe művészetének követése az Olttól a Szamosig. A kerci ciszterci apátság és műhelye: Szászsebes, Szék, Beszterce, Radna – a kérdés mai állása. In Kollár Tibor (szerk.): *Középkori művészet a Szamos mentén. Templomok a Mezőségtől Beszterce-Naszódig.* Kolozsvár–Budapest 2021. I. 11–131.
- Máthes 1827.** Máthes, Joannes Nep.: *Veteris arcis Strigoniensis, monumentorum ibidem erutorum, aliarumque antiquitatum lithographicis tabulis ornata descriptio.* Josephus Beimel, Strigonii, 1827.
- Mathes–Romhányi 2014.** Mathes János: *A régi esztergomi vár, az ott kiásott emlékek és más régiségek leírása.* Ford. és jegyzetekkel ellátta: F. Romhányi Beatrix. Laskai Osvát Antikvárium, Esztergom, 2014.
- Memoria 1856.** *Memoria Basilicae Strigonensis Anno 1856 die 31. Augusti consecratae.* Typis J. Beimel et Bas. Kozma, Pestini, 1856.
- MK-kat. 1983.** Török Gyöngyi (szerk.): *Mátyás király és a magyar reneszánsz 1458–1541.* Kiállítási katalógus. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1983.
- Mikó 1983.** Mikó Árpád: Két világ határán (Janus Pannonius, Garázda Péter és Megyericsei János síremléke). *Ars Hungarica*, 11. (1983) 49–75.
- Mikó 1986.** Mikó Árpád: Jagello-kori reneszánsz sírkőtöredékeinkről. *Ars Hungarica*, 14. (1986) 97–113., 54–75. kép.
- Mikó 1988.** Mikó Árpád: Ippolito d’Este esztergomi érsek udvara és a reneszánsz kőfaragás Magyarországon. *Ars Hungarica*, 15. (1988) 2. sz. 133–142.
- Mikó 1989.** Mikó Árpád: Reneszánsz paloták a váradi várban. Katalógus 121–185.sz. In Kerny Terézia (szerk.): *Váradi kőtöredékek.* MTA Művészettörténeti Kutató Csoport, Budapest, 1989. 99–108.; 99–158.

- Mikó 2005.** Mikó Árpád: Stílus és felirat: Kőbe véssett, klasszikus- és korai humanista kaptálissal írott feliratok a Mátyás- és Jagelló-kori Magyarországon. *Művészettörténeti Értesítő*, 54. (2005) 205–244.
- Mikó 2007.** Mikó Árpád: D.O.M. All’antica feliratok és a reneszánsz stílus a Jagelló-kori Magyarországon. In Csörsz Rumen István – Szabó G. Zoltán (szerk.): *„Nem sűlyed az emberiség!”... Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára*. MTA Irodalomtudományi Intézet, Budapest, 2007. 1195–1205.
- Mittheilungen 1856.** Karl Weiss (Red.): *Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, N°1*. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, Jänner 1856.
- M.Művt. 1939.** Domanovszky Sándor (szerk.): *Magyar művelődéstörténet. 2. Magyar renaissance*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1939.
- MMTÖ.** Marosi Ernő (szerk.): *Magyarországi művészet 1300–1470 körül*. Budapest, 1987.
- MNG Fényképtára.** A Magyar Nemzeti Galéria Fényképtára
- MNL OL DI.** Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár
- MNM Fényképtára.** A Magyar Nemzeti Múzeum Fényképtára
- Monumenta 1874.** Ferdinandus Knauz (ed.): *Monumenta ecclesiae Strigoniensis Tomus I*. Typis Aegidii Horák, Strigonii, 1874.
- Múzsák 1973.** [Anon.:] Múzeumok új kincsei. *Múzsák Múzeumi Magazin*, 4. (1973) 3. sz. 47.
- Nagy 1865.** Nagy Iván: *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. Ráth Mór, Pest, 1865.
- Nagyfalusy 1941–42.** Nagyfalusy Lajos: *A kapornaki apátság története I–II*. Pray Rendtörténetíró Munkaközösség, Kalocsa, 1941–42.
- Nagybákay 1978.** Nagybákay Péter: Beriszló Péter veszprémi püspök címeres sírköve. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, 13. (1978) 113–130.
- Pann.Reg. 1994.** Mikó Árpád – Takács Imre (szerk.): *Pannonia Regia. Művészet a Dunántúlon 1000–1541*. Kiállítási katalógus. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1994.
- Ritoókné 1994.** Ritoókné Szalay Ágnes: Bakócz Bálint titeli és budai prépost síremléke a Magyar Nemzeti Múzeumban. *Művészettörténeti Értesítő*, 43. (1994) 231–233.
- Solymosi 1984.** Solymosi László: Veszprém megye 1488. évi adólajstroma és az Ernuszt-féle megyei adószámadások. In Madarász Lajos (szerk.): *Tanulmányok Veszprém Megye Múltjából*. A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 3., Veszprém, 1984. 121–239.
- Solymosi 1985.** Solymosi László: Az Ernuszt-féle számadáskönyv és a középkor végi népességszám. *Történelmi Szemle*, 28. (1985) 3. sz. 414–436.
- Soós 1999.** Soós Ferenc: *Magyarország kincstartói 1340–1540*. Argumentum Kiadó, Budapest, 1999.
- Suba 2021.** Suba Katalin: *A zalavári bencés apátság 11. századi kőfaragványai*. (Thesaurus Mediaevalis B 02.) Opitz Kiadó, Budapest, 2021.
- Szende 2021.** Szende, Katalin: The material culture of urban pragmatic literacy in medieval Hungary. *Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico*, 37. (2021) 225–248.

- Széless 1765.** Széless, Georgius: *Descriptio inscriptionum ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis cognominatae Szép templom.* Typis Francisci Antonii Royer, Strigonii, 1765.
- Takács 1988.** Takács Imre: Esztergomi sírkőtöredékek a 13. századból. *Ars Hungarica*, 16. (1988) 121–132.
- Takács 2017.** Takács Imre: Az esztergomi Porta speciosa programjának kérdéseiről. In Hegedűs András (szerk.): *Metropolis Hungariae.* (Strigonium Antiquum 8.) MTA KIK, Esztergom, 2017. 107–134.
- Takács 2018.** Takács Imre: *A francia gótika recepciója Magyarországon II. András korában.* Balassi Kiadó, Budapest, 2018.
- Tóth 1963.** Tóth Sándor: A veszprémi székesegyház középkori kőfaragványai (A Bakonyi Múzeum kőtárának ismertetése) I. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, 1. (1963) 115–142.
- Tóth 1990.** Tóth Sándor: A keszthelyi Balatoni Múzeum középkori kőtára. *Zalai Múzeum*, 2. (1990) Zalaegerszeg 147–187.
- Török 1859.** Török János: *Magyarország prímása. Közjogi és történelmi vázolat 15 prímás arczképével.* Lauffer és Stolpnál, Pest, 1859.
- V. Kovács 1957.** V. Kovács Sándor: Garázda Péter. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 61. (1957) 48–62.
- V. Kovács 1971.** V. Kovács Sándor (szerk.): *Magyar humanisták levelei XV–XVI. sz.* (Nemzeti Könyvtár.) Gondolat Kiadó, Budapest, 1971.
- Valter 1985** Valter, Ilona: *Romanische Sakralbauten Westpannoniens.* Eisenstadt, Roetzer, 1985.
- Varga–Lővei 1990–92.** Varga, Lívia – Lővei, Pál: Funerary Art in Medieval Hungary. *Acta Hungariae Artium*, 35. (1990–92) 115–167.
- Várady 1999.** Várady, Zoltán: Romanische und frühgotische Inschriften. In Bebesi, György (szerk.): *Communicationes Acadamae Paedagogicae Szekszardiensis.* Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola, Szekszárd, 1999. 71–84.
- Várady 2002.** Várady Zoltán: *Humanista capitalis feliratok a Dunántúlon.* (IPF Kiskönyvtár 9., szerk.: V. Péterfi Zsuzsanna.) Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola, Szekszárd, 2002.
- Várady 2003.** Várady Zoltán: A középkori epigráfia jelentősége, eredményei, feladatai. In Kolontári Attila, Papp László (szerk.): *PTE IGYFK Tudományos Közleményei VI.* PTE IGYFK, Szekszárd, 2003. 30–64.
- Vernei-Kronberger 1939.** Vernei-Kronberger Emil: *Magyar középkori síremlékek.* (A budapesti kir. magy. Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének dolgozatai 60.) [Officina Nyomda], Budapest, 1939.
- Zádor 1970.** Zádor Anna: *Az esztergomi főszékesegyház.* Corvina, Budapest, 1970.
- Zolnay 1960.** Zolnay László: *Az esztergomi vár. A Bazilika, a Vármúzeum és a Főszékesegyházi Kincstár leírásával.* Múzeumok Központi Propaganda Irodája, Budapest, 1960.

Zolnay 1961. Zolnay László: Esztergomi érsekek palotái a középkorban. In Dávid Katalin – Németh Lajos (szerk.): *A Művészettörténeti Dokumentációs Központ Évkönyve 1959–60. Művészettörténeti tanulmányok*. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1961. 201–228.

ABSTRACT

Inscribed stone monuments with metrical verse

Inscriptions written in Romanesque Antiqua, Early Gothic, Gothic majuscule or Humanistic capital letters regularly feature verses in hexameter and distich forms. I would like to present some of these inscriptions and their literary translations in my study. Antique mythological elements and the use of the Roman calendar can only be seen on Humanistic inscriptions. However, Leonine verse appears on Romanesque inscriptions written in Antiqua and Early Gothic letters, often associated with formulae.

KEYWORDS: Romanesque Antiqua, Early Gothic, Gothic majuscule, Humanistic capitals, inscriptions written in metrical poetry, hexameter, distichon, Leonine verse